

corum defensionem robuste suscipere sicut cœpisti, equum meum parabilem, et mulum quem elegeris do, lego. Memor esto mei, filii dilectissime, Amen.

Ecclesiæ S. Petri peristromata quæ ei ad utendum in Natali ejusdem sæpe concessi, omnino et absolute do, lego.

Tibi fratri et consacerdoti carissimo, de quo Dominus providebit regendæ post discessum meum Ecclesiæ nunc meæ, tunc tuæ, aut potius nec meæ nec tuæ, sed Christi, do quidquid ad usum episcopalem de rebus meis volueris eligere in camera et sacrario vicino. Quod nolueris, hæredum meorum nominandorum esto. Presbyterum de Malleio, eumque de Orbona ad gradus unde merito dejecti sunt, nunquam restituere. Sportulam tamen habeant quandiu vixerint super parte reddituum meorum de Preslaio; quod supererit, cum parte illa quam utendam fruendam illis concessi, postquam obierint, et tibi utendum fruendum relinquo: post discessum tuum Ecclesiæ meæ do, lego. At tu, frater et consacerdos carissime, presbyteros, diaconos, clericos, virgines, meos, tuos, ama, exemplo juva, benevolentia præveni; fac ut sciant se tibi filios, non servos; te illis patrem, non dominatorem, rogo, volo, statuo.

At vos viscera mea, fratres dilectissimi, corona mea, gaudium meum, domini mei, filii mei, paupe-

res Christi, egeni mendici, argri, viduæ, orphanæ; vos, inquam, hæredes meos scribo, dico, statuo. His quæ supra detractis, quidquid in bonis habeo, sive in agris, pascuis, pratis, nemoribus, vineis, mansis, hortis, aquis, molendinis, sive in auro, argento, et vestibus, ceterisque rebus de quibus me disposuisse non constabit, hæredes esse vos jubeo. Et ut omnia per discretionem administrentur, volo ut distrahantur quamprimum obiero, et fieri poterit, et in pecuniam redigantur, cujus tres partes fiant. Hominiibus egenis duæ distribuantur, ut placuerit Agrario presbytero, et comiti Agiloni. Tertia viduis et pauperibus feminis, uti placuerit virgini Dadolenzæ, distribuantur, volo, rogo, statuo.

Testamentum hoc manu propria scriptum relegi et subscripsi ego Perpetuus, calend. Maias post consulatum Leonis Minoris A. Illud tu, Delmati filii, apud te depositum serva; et cum alio simili mea pariter manu scriptum et subscriptum, quod apud Dadolenam deposui, Agiloni comiti coram fratribus meis presbyteris, diaconibus et clericis aperiendum et legendum trades, in nomine Domini volo, rogo, statuo, fixum ratumque sit. Benedic, Domine: veni Christe Jesu.

Ego Perpetuus in nomine tuo, Amen.

EPITAPHIUM PERPETUI EPISCOPI.

Culmina sublimi tollunt quæ vertice cristas

Eximius meritis Perpetuus dederat

Domno Martino, cujus sub marmore pausant

Ossa, veneratur quæ pia plebs precibus.

Hæredem scripsit Christum, atque aurea multa

Sacrando Domini vasa cruore dedit.

Transmisit cœlo, quæ plurima cessit egenis,

Fecit et ante suas scandere divitias.

C Clarus avis, atavisque potens, fuit atque senator:

Clarior at sua dum pauperibus tribuit.

Sed neque Martino soli tam grande sepulcrum

Construxit, tumulum fecit et esse suum.

Et licet ante pedes Martini contumuletur,

In cœlo simili gaudet uterque loco.

Respice de superis super hoc, bone pastor, ovili,

Perpetuusque tuam perpetua patriam.

(Epistolam Sidonii Apollinaris ad Perpetuum videsis supra inter opera Sidonii lib. vii, epist. 9.)

ANNO DOMINI CCCCLXXXV.

CEREALIS

CASTELLENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA EX GENNADIO.

Cerealis episcopus natione Afer, interrogatus a Maximiano Africanorum episcopo si posset vel paucis divinæ Scripturæ testimoniis absque ulla disputationis duntaxat assertionem, fidem catholicam assignare.

Quam ille in nomine Domini suffragante sibi veritate, non paucis testimoniis sicut Maximianus irridens petierat, sed copiosis tam Veteris Testamenti quam Novi approbavit, et libello edidit.

CEREALIS EPISCOPI

CONTRA MAXIMINUM ARIANUM LIBELLUS.

INTRODUCTIO.

Cum Carthaginem Cerealis sanctæ catholicæ fidei Castellensis episcopus venit, et quia vicinior est illis civitatibus quæ Dei furore inarserunt, regales pulsavit aures ejus adventus. Et cum ab eo requirerent, quibus erat injunctum, si vera sint quæ fama jactavit, ex ordine cum enarraret, Maximinus Ariomanitarum episcopus supervenit, et ait episcopo Cereali: Videtis quæ vestra faciunt peccata? ideo deseruit Deus vos. CEREALIS. Quare nos deseruit, et non potius vos, qui animas sub Christiani nominis stylo jugulatis, nec veram fidem tenetis? MAXIMINUS. Si veram fidem tenetis, proponam tibi quæstiones vestræ fidei, ut si veram habes fidem, volo ut ad unam propositionem excludendam duo vel tria testimonia adducas. CEREALIS. Non duo vel tria, sed plura adducam testimonia. MAXIMINUS. Primo doce:

Quia æqualis est Patri Filius.
De unitate; quia unus est Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus.
Quomodo Pater miserit Filium.
Quomodo Pater clarificet Filium.
Quia omnipotens est Filius.
Quare dicit Filius: Pater major me est. Vel quare dictum: quod Pater tradidit Filium.
De libera Filii potestate.
Contra id quod dicunt: Auctor est qui generat, vident principium Patri, etc.
Contra id quod dicunt: Patrem imperasse Filio ut faceret creaturam.
Quia Deus est Spiritus sanctus.
Quia creator est Spiritus sanctus.
Quia vivificator est Spiritus sanctus.
Quia et ipse propriæ potestatis est et voluntatis et omnipotens.
De Trinitate vel unitate.
Quia invisibilis est Filius.
Contra id quod dicunt: Ex Patre Filium, et Spiritu sancto facta omnia.
Contra id quod dicunt: Quare prius Pater, deinde Filius nominatur.
Contra id quod dicunt: Quod Pater subjecit illi omnia.

INCIPIT LIBELLUS.

CAPUT PRIMUM.

CEREALIS. Quia æqualis est Patri Filius, sic docet apostolus Paulus dicens: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo (Philip. 11).* Qui est in forma Dei Patris, non potest esse minor, qui non rapuit quod non habuit, quia in forma Patris semper fuit. In Evangelio Joannes ait: *Propterea Judæi volebant eum interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo (Joan. v).* Item ipse Dominus dixit: *Qui me videt, videt et Patrem.* Item in Evangelio: *Ego et Pater unum sumus.* Hic unum pro æqualitate dixit, quia æquales sunt, qui unum sunt. Sumus autem

A ideo dixit, quia alius est Filius. Sed unum sunt Pater et Filius. Neque enim dividitur Deus, cum ipse Filius dicat: *Ego in Patre, et Pater in me est.* Quia vero non solum unum sunt Pater et Filius addito Spiritu sancto, subter habes demonstratum, unum autem ad societatem pertinet Patris et Filii, unum autem ad solum Dominum pertinet, quia et Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Item ipse Dominus in Evangelio, *Omnia quæ habet Pater, mea sunt.* Item ipse Filius in Evangelio ad Patrem dicit: *Omnia mea tua sunt, et tua omnia mea sunt.* Et iterum: *Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem.* Item in Evangelio: *Qui me odit, et Patrem meum odit.* Item in Epistola Joannis: *Qui negat Filium, nec Patrem habet; sed qui confitetur Filium, et Filium habet et Patrem.* Item in B Salomone: *Splendor est lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius (Sap. vii).* Hoc de Filio dicit. Item in Evangelio: *Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso.* Quod autem dicit, *dedit*, genuit intelligitur. Aut si postea dedit vitam jam genito Filio Pater, ergo genitus Filius sine vita erat. Et quomodo dicit ipse in Evangelio: *Ego sum via, veritas, et vita?* Item ad Hebræos sic de Filio dicit Apostolus: *Qui cum sit, inquit, splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus, gerens quoque omnia verbo virtutis suæ (Hebr. 1).* Ergo splendor gloriæ, et figura substantiæ ipsius teneat splendorem, id est, veritatem? Figura autem Dei æqualitas dicitur Dei. Item apostolus Paulus ad Colossenses de Filio dicit: *In ipso inhabitat, inquit, omnis plenitudo Divinitatis corporaliter.* Si in Christo habitat omnis plenitudo Divinitatis, et quomodo minor est Filius?

CAPUT II.

Quod unus Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, sic docetur. Ipse Dominus in lege dicit: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est.* Et Apostolus dicit: *Nullus est Deus, nisi unus.* Item ipse dicit: *unus Deus, una fides, unum baptisma (Eph. 14).* Item apostolus Jacobus dicit: *Tu credis quia unus est Deus, bene facis; et dæmones credunt et contremiscunt (Jac. 11).* Hanc fidem contremiscunt dæmones quam veram esse noluerunt. Ipse Dominus dicit: *Ego sum Deus et non est alius præter me.* Item in psalm. xxvii: *Quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum?* Et ipsi confitentur quia et Filius Deus est. Ostendant mihi quomodo unus est, nisi quia Pater, et Filius, et Spiritus sanctus unus est.

CAPUT III.

Quomodo miserit Pater Filium, sic docetur: Missio Filii incarnatio est Filii; testificatur apostolus Paulus et quis missus sit, utrum Filius Dei, an Filius

hominis, dicens : *Misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret* (Gal. iv). Ergo qui ex muliere factus est, ipse missus qui est, etiam sub lege fuit, sicut dixit; nam Deus condidit legem. Item ipse apostolus dicit de Christo: *Semetipsum exinanivit formam servi accipiens* (Philip. ii). Quando semetipsum exinanivit, tunc semetipsum misit; nam et ipse Filius dicit: *Ego veni quærere et salvare quod perierat*. Hic non dicit, missus sum, sed *veni*. Nam et Spiritus sanctus misit eum, sicut scriptam, ipso docente, est in Isaiâ propheta: *Et nunc, inquit, Dominus misit me, et Spiritus ejus* (Isai. xlviii). Item dicit ipse Filius: *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me*, etc. Ergo major est Spiritus sanctus Filio, si major est qui mittit, quia Spiritus sanctus misit Filium Dei. Deus utique ubique est, quia ait: *Cælum et terram ego impleo*. Et alibi dicit: *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum*. Quomodo igitur mittitur Filius? aut quomodo mittit Pater, si in cælo et in terra ubique unus est Deus? Item audi ubi non solum æquales ab æqualibus, sed et majores mittantur a minoribus, sicut legimus angelum esse missum a Tobia, et Christus missus est a Pilato ad Herodem. Nunquid humiliavit se angelus, quia perrexit qui missus est a Tobia? aut humiliavit se Christus, qui a Pilato missus est ad Herodem? Vis scire, quia ubique est Filius, nec est ubi mittatur, audi quid dicit ipse Filius: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo; Filius hominis, qui est in cælo*. Non enim dixit, qui fuit in cælo, sed *qui est in cælo*, et tamen in terra loquebatur; sed et in terra tunc homo fuit et Deus. Nam si Deus non fuit in terra, quomodo angeli illi ministrabant, sicut scriptum est: *Et discessit diabolus, et venerunt angeli, et ministrabant ei* (Joan. xvii).

CAPUT IV.

Quomodo clarificet Pater Filium, sic docetur. Nam et Filius clarificat Patrem, sicut scriptum est in Evangelio dicente ipso Filio ad Patrem: *Ego te clarificavi super terram*. Iterum ipse Filius dicit: *Pater, clarifica Filium tuum, ut et Filius tuus clarificet te*. Et ipse Spiritus sanctus clarificat Filium, quia scriptum est: *Ipsa me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis*. Si ergo clarificat Spiritus sanctus Filium, nunquam major est Filio Spiritus sanctus. Et ipse Filius dicit in psalmo: *Sacrificium laudis honorificabit me*. Ergo sacrificium laudis holocaustum passionis accipitur; in passione ergo clarificatur homo, nam Deus semper est gloriosus. Vis scire quia non solum semper gloriosus fuit Filius, sed et Deus glorie fuit et est, apostolus Paulus dicit de Judæis: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Nunc ergo qui mori potuit, ipse et glorificari potuit, homo tantum. Nam audi quid dicat ipse Filius, quomodo se ipse sanctificat: *In veritate, dicens, sanctifico meipsum*.

CAPUT V.

Quod omnipotens est Filius, sic docetur. In Salomone legitur: *Omnipotens sermo tuus, Domine, ex-*

iens a regalibus sedibus tuis, in mediam exterminii terram prosilivit (Sap. xviii). Ergo et rex est qui regales obtinet sedes. Item in Apocalypsi: *Hæc dicit Filius Dei, qui est et qui fuit omnipotens Deus*. In Evangelio: *Omnia quæcumque Pater facit, hæc et Filius similiter facit* (Joan. v). Item in Evangelio: *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic Filius quos vult vivificat*. In Isaiâ Filius dicit: *Ecce ego mittam manum meam super vos et deprædabuntur qui deprædaverunt vos, et scietis quia Dominus omnipotens sum, et qui misit me Dominus omnipotens est*.

Jeremias propheta dicit: *Magnus est, et non habet finem, excelsus et immensus hic Deus noster; et non est alius*. Et ut appareat de Christo dici, sequitur: *Postea in terris visus est, et cum hominibus conversatus est*. Item Apostolus: *Nos autem, inquit, prædicamus Christum, Dei virtutem, et Dei sapientiam*. Item ipse cum de Judæis loquitur: *Quorum patres, inquit, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen*.

CAPUT VI.

Quare dixerit Filius: *Pater major me est*, vel quare dictum sit quod Pater tradidit Filium suum, docetur. Scriptum est in psalmo, Filio dicente ad Patrem: *De ventre matris meæ Deus meus es tu* (Psal. cxi). Ergo de ventre matris est Deus ejus Pater, et ideo major est Pater. Item ipse Filius in psalmo dicit: *O Domine, ego servus tuus, ego servus tuus et filius ancillæ tuæ* (Psal. cxv), id est Mariæ. Ipse est servus, et inde major est Pater. Item: *Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti* (Psal. cxi)? Et iterum: *Salvum me fac ex ore leonis*. Hæc ad hominem pertinent; nam et ipse ait: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam; nemo enim tollit a me, sed ego pono eam a me, et iterum sumo eam* (Joan. xx). In psalmo: *Ego dormivi et somnum cepi, et resurrexi, quia Dominus suscepit me*. Et Apostolus, quia se ipse Filius tradidit, sic ait: *Qui me dilexit, inquit, et tradidit semetipsum pro me*. Item ipse Apostolus: *Qui dilexit, inquit, Ecclesiam suam, et tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lavacro aquæ n verbo*. Item in Epistola Paulus ad Ephesios: *Sicut et Christus, inquit, dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis*. Item in psalmo ipse dicit: *Ut faciam voluntatem tuam, Deus meus, volui*. Homo dicit in psalmo: *Deus meus, quomodo superius dixit: De ventre matris meæ Deus meus es tu*. Et tamen postea sequitur, quando dicit: *Ut faciam voluntatem tuam, Deus meus, adjunxit, voluit*; quia voluit, fecit: ipse enim est de quo dicitur: *Omnia quæcumque voluit facit*. Ipse nasci voluit, ipse mori voluit, ipse omnia pati voluit, et esurire, et sitire, et lassari, et tamen secundum hominem. Nam vis scire qualis sit Filius Dei? Isaias dicit: *Deus æternus, qui fecit æterna terra, non laboravit neque exuriit, etc.*; de Filio dicit, de quo dictum est: *Omnia per ipsum facta sunt*. Nam Deus nihil mali, ac laboris pati potuit, cui dicitur in psalmo xx: *Non accedent ad te mala, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*.

CAPUT VII.

De libera Filii potestate sic docetur. In Evangelio dicit: *Pater, volo ut ubi ego sum, et isti sint necum* (Joan. xvii). Non dixit, peto. Non dixit in Evangelio ad leprosum, peto, sed *volo, mundare* (Matth. viii). Item in Evangelio ad Petrum, dum se peteret ut ambularet super aquam, ait Jesus: *Veni*. Non rogavit, sed *veni* dixit. Item ad Chananæam mulierem dixit: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel* (Matth. xv). Gentilis erat mulier, tamen quia voluit, præstitit beneficium et sanavit filiam ejus, ad quam se missum non esse dixerat. Non enim ad gentes, sed ad Judæos erat destinatus Christus; tunc dixit: *O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora*. Ad quam se missum non esse dixerat, quare concedebat beneficium ei? Ergo vides quia quæ voluit fecit, non quæ alius imperavit. Item in psalmo de Christo dicit: *Omnia quæcunque Dominus voluit fecit in cælo, et in terra, in mari et omnibus abyssiis*. Non dixit, quæcunque petivit.

CAPUT VIII.

Contra id quod dicit: Major est qui generat, minor est qui generatur. Hæc temporibus cognoscuntur, in Christo autem nulla sunt tempora, per quem omnia facta sunt. Non est enim ex tempore sempiternus, qui ante tempora nascitur generatus, sicut legimus quia Adam a nullo genitus est, et tamen ipse et filius ejus ambo erant pares et æquales, quia ambo erant homines. Major et minor temporibus fiunt, quia unus senescit, et alius crescit. Sed apud Deum nunquam fuerunt tempora.

Ipsa enim tempora per Filium facta sunt, et nihil in Deo temporale est. Tolle ergo tempora, et ostende mihi majorem et minorem. Quemadmodum minor sit Filius non solum Patre sur, sed et angelis, apostolus Paulus ad Hebræos de ipso dicit: *Nunc, inquam, modico minus ab angelis minoratum vidimus Jesum*. Quare? Sequitur: *Propter passionem mortis* (Hebr. ii).

CAPUT IX.

Contra id quod dicunt: Auctor est qui generat, vident principium. Patri non est auctoritas, ubi voluntas nulla est. Pater enim nec volens nec nolens genuit, sed natura. Nam si volens genuit, ergo ipsa voluntas Patris Filius est, sicut legimus. Quia ipse est verbum et virtus et sapientia; ipse est et voluntas Patris. Si aliquando non fuit Filius, aliquando non fuit Pater, quia Pater esse non potuit, si Filium non habuisset. Sed sicut Pater æternus est, ita et Filius æternus est, de quo scriptum est: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum; et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum* (Joan. i). Non capitur tempore, non habet initium, nec includitur sæculis. Et in psalmo dicit Filius ad Patrem: *Ego semper tecum sum*. Si enim semper cum Patre fuit Filius, quomodo auctor est Pater, qui ante nunquam fuit? Item de ipso dicitur, *Priusquam fierent montes, et fingeretur terra, et orbis terræ, a sæculo usque in sæculum tu es*. Si igitur voluntas est Patris

A Filius, dicatur mihi quomodo auctor est Pater, sine quo nunquam fuit Filius, quia Pater sine voluntate esse non potuit? Quod dicitur Pater, propter Filium dicitur, et ille Deus dicitur de Deo. Sed quia dicitur Filius, et quod dicitur Filius, propter Patrem dicitur. Nam *Ego in Patre, et Pater in me*, non separatur, sed ideo unus est Deus. Sed si minor est Filius a Patre, quare dicitur *Pater in me est*? Nunquam majorem potest capere minor.

CAPUT X.

Contra id quod dicunt Patrem imperasse Filio ut faceret creaturam, respondetur. Cum utique et ipse Pater fecerit, nam scriptum est: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. i). Ubi ostenditur pariter operatos, ut unum Deum esse monstraret. Sequitur Scriptura: *Et fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam*. Non dixit fecerunt dii, cum dixisset *faciamus hominem*; sed dixit: *Deus fecit hominem ad imaginem et similitudinem suam*. Item si Pater non fecit creaturam, et quomodo dicit Filius: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*? Item si Pater non fecit creaturam, et quomodo dicunt apostoli ad Patrem: *Tu es, Domine, qui fecisti cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, qui per os sancti pueri tui David dixisti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Assiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus* (Psal. ii). *Convenerunt enim in veritate in civitate ista super sanctum puerum tuum Jesum Christum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus, et toto Israel, et fecerunt sicut manus tua et consilium tuum præfuerat* (Act. iv). Ergo de Christo loquebantur ad Patrem, qui dicebant: *Tu es, Domine, qui fecisti cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt*. Lego in Actibus Apostolorum, et invenies de Filio dici ad Patrem istam sententiam.

CAPUT XI.

Quia Deus est Spiritus sanctus, sic docetur. Petrus ad eum qui subtraxerat de pretio villæ dixit: *Quid est quod implevit Satanas cor tuum mentiri Spiritui sancto*? Et postmodum adjunxit: *Non es mentitus hominibus, sed Deo* (Act. v). Item in Actibus Apostolorum scribitur, Petro cogitante et hæsitante de visu, dicit Spiritus sanctus: *Ecce viri querunt te; exurge, et descende, et vade cum illis nihil dubitans, quia ego illos misi ad te. Et veniens Petrus ad Cornelium dixit: In veritate scio quia non est personarum Deus acceptor* (Act. x). Ad gentilem enim missus ab Spiritu sancto, quia adhuc gentibus non prædicabatur Evangelium, sed solis Judæis. Item in Evangelio: *Jesus autem Spiritu sancto plenus regressus est a Jordane*. An non est Deus qui implet Deum? Ergo Deus erat in Christo, quo plenus est regressus a Jordane. Item Apostolus: *Nescitis quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti*? Secutus est: *Glorificate ergo Deum in corpore vestro*. Item in Salomone: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*. Item Esaias propheta: *Et Dixit Dominus ad me: Vade, die populo huic;*

Anre audietis, et non intelligetis, etc. Quem dicit Deum A
Essias, ipsum dicit Spiritum sanctum Apostolus. Si
Deus spiritus est, quomodo Spiritus sanctus Deus
non est; si non est Deus Spiritus sanctus, quomodo
dicit apostolus Paulus: *Divisiones autem donationum
sunt, idem autem Spiritus; et divisiones operationum
sunt, unus autem Deus, qui operatur omnia in omni-
bus, qui dividit propria unicuique prout vult (I Cor.
xii)?* Ipse est Spiritus sanctus, de quo dicit propheta
Essias: *Spiritus, inquam, sapientiæ et intellectus,
consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, et timoris
Domini.*

CAPUT XII.

Quia et creator est Spiritus sanctus, sic docetur.
In Job legimus: *Spiritus divinus est qui fecit me.* In
psalmo: *Emitte spiritum tuum et creabuntur (Psal.
ciii).* In Evangelio: *Inventa est Maria habens de Spi-
ritu sancto. Cui fuerat dictum: Spiritus sanctus su-
perveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Matth.
i).* In psalmo: *Verbo Domini cæli firmati sunt, et Spi-
ritu oris ejus omnis virtus eorum (Psal. xxxii).* Si in
utero virginis Spiritus sanctus Filium Dei fecit, quid
Deo defuit quod non creavit? In Evangelio: *Si quis
non renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest
videre regnum Dei.* Amplius est enim regenerare
quam creare: ecce Spiritus sanctus regenerat, quando
in baptismo renascitur per ipsum.

CAPUT XIII.

Quia vivificator est Spiritus, sic docetur. Apostolus
dicit: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat (I Cor.
iii).* Item in Evangelio: *Spiritus est qui vivificat,
caro autem non prodest quidquam (Joan. vi).* In Eze-
chiele ad ossa arida filiorum Israel mandatur et di-
citur, per prophetam: *Dabo Spiritum meum in vobis,
et rivetis.* Item Apostolus dicit: *Si autem Spi-
ritus ejus qui suscitavit Jesum Christum a mortuis
habitabit in vobis, vivificabit et mortalia corpora ve-
stru per habitantem Spiritum ejus in vobis (Rom.
viii, 11).* Ergo mortalia corpora vivificantur a Spiritu
sancto.

CAPUT XIV.

Quia et ipse propriæ potestatis et voluntatis sit, et
omnipotens sit Spiritus S. sic docetur. Apostolus di-
cit: *Alii datur manifestatio Spiritus ad utilitatem, alii
datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scienti-
æ secundum eundem Spiritum, alii fides in eodem Spi-
ritu, alii donatio curationum in uno Spiritu, alii
operationes sanitatum, alii prophetia, alii judicatio spi-
rituum, alii genera linguarum: hæc autem omnia ope-
ratur unus atque idem Spiritus, dividens propria uni-
cuique prout vult (I Cor. xii).*

Ecce quod operatur unus atque idem Spiritus ut
vult, non quæ ei imperantur. Ipse Dominus in Evan-
gelio dicit: *Spiritus ubi vult spirat (Joan. iii).* In
Actibus Apostolorum jubet Spiritus Philippo ut se
eunucho Candacis reginæ conjungeret. Item Spiritus
dicit: *Segregate mihi Barnabam et Paulum in opere
sancto, quo vocavi illos.* Ecce Spiritus sanctus segre-
gat apostolos et vocat. Item de apostolis: *Tentabant*

ire in Bithyniam, et non eos passus est Spiritus sanctus.
Ecce apostolis imperat. Item in Salomone dicit: *Spi-
ritus sanctus mihi Sapientia, id est in Christo. Spi-
ritus S. unicus, multiplex, subtilis, immobilis, incoin-
quinatus, certus, securus, amans bonum, omnia potens,
omnia præsciens, et qui capiat omnes spiritus intelli-
gibiles, mundus subtilis.* Ecce qualis est Spiritus S. Item
in Evangelio: *Et regressus est Jesus in virtute Spiritus
in Galilæam.* In virtute Spiritus ambulat Christus.
Item in Actis Apostolorum legimus: *Quia loqueban-
tur apostoli quemadmodum dabat eis pronuntiatio.
Spiritus dabat apostolis quemadmodum loquebantur.*
Item apostolus Paulus ostendit quæ tribuat Spiritus
sanctus dicens: *Fructus autem Spiritus est, caritas,
gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides,
mansuetudo, continentia (I Joan. iv).* Et legimus in
Joanne apostolo: *Quia Deus caritas est.* Si Deus ca-
ritas, qualis est Spiritus sanctus, cujus est ipsa cari-
tas? Sic enim habes supra: *Quia fructus Spiritus
sancti est caritas (I Joan. iv).*

CAPUT XV.

De Trinitate et Verbi divinitate. Si Trinitas non
est, quare dictum est: *Ite, baptizate omnes gentes,
in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti?* Si unitas
non est, quare in uno nomine dictum est, et non in
nominibus? Si Trinitas non est, quare dicit Domi-
nus: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus
Jacob?* Si unitas non est, quare dicit tertio *Deus,*
et non pariter Deos appellavit? Si Trinitas non est,
quare dicunt in Esaia Seraphim laudantia: *Sanctus,
Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth (Esa. vi).*
Ubi et Trinitatem ostendunt et unitatem, quia *Deum*
dicunt et non deos. Si Trinitas non est, quare dicit
Apostolus: *Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt om-
nia.* Aut si Trinitas non est aut unitas, quare sequi-
tur, *ipsi, gloria,* et non ipsis gloria, si plures sunt
dii? Quod si de Patre hoc volunt aliqui accipere,
ergo non calumnientur Filio, quoniam sicut Pater
Filium, sic per Filium facta sunt omnia. Itaque Deus
non numeratur, non augetur, non indiget, quia non
minuitur. Si Deus est utique Filius, non admittit ista
in se, nam ipse dicit ad diabolum tentantem: *Non
tentabis Dominum Deum tuum (Matth. iv).* Et Tho-
mas apostolus dicit, cum palparet loca vulnerum
ejus: *Dominus meus et Deus meus.* Inseparabilis
quippe est Trinitas. Neque enim locutus est ubi non
sit. Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, ubique si-
mul sunt, nec separantur locis, quia non est corpo-
reus Deus, nec numeratur Deus, quia non subjicitur
numeris, Deus igitur noster unus est. Nam cum Pa-
ter, et Filius, et Spiritus sanctus sit, nemo Christianus
tres Deos poterit dicere, quia in nullo a se divi-
na distat natura. Numerus siquidem ordinem sufficit,
æqualitas non amittit, alter enim primum sequitur,
alteri tertius applicatur. Sed cum gradus fieri non
possint ex paribus qui subdi possint quemadmodum
numeratur, unus ergo erit, quia non habet secundum,
secundus quippe minoris ordinem tenet, et minor
alterum facit, alter posteriorem indicat, posterior

imparem signat. Remove distantiam, et quod nomen non habebis. Propheta dicit: *Sapientia ejus non est numerus*. Si sapientia ejus non numeratur, quomodo Filius numeratur, qui est Sapientia Patris, sicut Apostolus dicit? Quare post Patrem secundus dicitur Filius, cum sapientia non numeretur, quia est sapientia Patris.

CAPUT XVI.

Quia invisibilis est Filius, sic docetur: *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare*. In Apostolo de Christo scriptum est: *Hic invisibilis primogenitus totius creaturæ*. Item: *Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum; sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem longanimitatem in formationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam: regi autem sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo honor et gloria in sæcula sæculorum*. Invisibilis est ergo Filius, qui venit peccatores salvos facere. Si videtur Filius, videtur et Pater, quoniam scriptum est: *Qui me videt, videt et Patrem*.

CAPUT XVII.

Contra id quod dicunt: ex Patre per Filium in Spiritu sancto esse omnia. Audi quia non solum ex Patre, sed et ex Filio, et Spiritu sancto facta omnia invenies dictum. Apostolus ad Ephesios sic dicit de Filio: *Veritatem autem facientes in caritate augeamur in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus connexum et compactum*. Ecce ex Filio: audi et ex Spiritu sancto: *Si quis non renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei*. Et iterum in Evangelio legitur: *Sic est omnis qui natus est ex Spiritu*.

CAPUT XVIII.

Contra id quod dicunt: Quia Pater perhibet testimonium Filio. Ipse Christus dicit in Evangelio: *Ego sum qui testimonium perhibeo de me*. Ergo ipse testificatur de se. Prophetæ perhibuerunt Filio testimonium, nunquid majores sunt prophetæ Filio? Apostoli perhibuerunt testimonium Filio, nunquid majores sunt apostoli Filio Dei? Sed cum ostenderim quia ipse sibi perhibuit testimonium, non erit quod ab adversariis respondeatur: *Ego sum, inquit Filius, qui testificor de me*.

CAPUT XIX.

Contra id quod dicunt: Quare prius Pater, deinde Filius nominatur. Audi et Filium priorem nominari a Patre. Apostolus dicit ad Galatas: *Non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem*. Item ad Thessalonicenses ipse dicit: *Ipse autem Dominus noster Jesus Christus et Deus Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem æternam, etc*. Ecce prior est Filius nominatus. Audi et Spiritum sanctum priori loco nominari. Apostolus dicit: *Unum corpus et unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ, unus Deus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium*. Ecce prius Spiritum, et postea Patrem nominavit. Sed di-

co, nunquid quia legimus in Levitico proprio loco sub una sententia nominatum Jacob, secundo Isaac, tertio Abraham, ideo dicendum est meliorem fuisse Jacob ab Isaac, aut majorem Isaac Abraham patre suo, sicut enim scriptum est: *Et memorabor testamenti Jacob, dicit Dominus, et testamenti Isaac, et testamenti Abraham*. Hominibus non præjudicatis, taxatio Deo præjudicium cur infert, si forte alicubi prior taxatur Pater a Filio, aut Filius a Spiritu sancto priori loco a Patre taxatum.

CAPUT XX.

Contra id quod dicunt: Pater illi omnia subjecit. Apostolus ad Corinthios dicit de Filio: *Oportet, inquit, illum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus suis (Cor. xv)*. Et ad Philippenses: *Unde etiam exspectamus Dominum Jesum Christum Salvatorem nostrum; qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ conformans corpori gloriæ suæ secundum operationem, ut possit sibi subicere omnia (Philip. i)*. Item Apostolus dicit, quia Filius tradet regnum Deo Patri suo; scriptum est enim de Christo: *Cum tradiderit regnum Deo et Patri*. Ergo major est Filius a Patre, quia ipse tradet Patri suo regnum? Hæc sunt quæ tantisper commemorare potui et decerpsi; multa autem prætermissa sunt impedito velocitatis, quæ legens poterit invenire. Hoc tantum lector teneat, Dominum Deum minime numero subjacere, minime separari: quod enim minimum est, Deus non est: sed quod Deus est, Filius, et Spiritus sanctus uterque perfectus [professus] est. Hæc est autem vera perfectio, quam non subicit alterius comparatio, nec remanet quod possit accrescere. Deus spiritus est, non caro; intellectus est, non est globatio; internum lumen est, non materies circumfusa. Ideo non dividitur Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, quia non est talis, qui se paret incidi; et tamen Pater, Pater est; Filius, Filius est; Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est; et ubique sine invicem non sunt: quia unus est qui intelligi potest, separari non potest. Non sunt conglobati, quia non sunt velut ærei; non sunt divisi, quia sine invicem non sunt. Hæc est vera et catholica fides, quam Christus docuit et tradidit, apostoli docuerunt, et omnes sancti patriarchæ et prophetæ fideliter cecinerunt. Propositionibus tuis juvante Patre, et Filio, et Spiritu sancto, de Novo et Veteri Testamento respondi, nunc vero pro catholica, quæ ubique est fide, alia testimonia proposui, quibus respondere debeas. In libro Sapientiæ: quia sicut Deus sapientia, quæ est Filius Dei, sic et Spiritus sanctus novit consilia Patris. In eodem libro: quia omnipotens est Filius, per quem facta sunt omnia. In eodem libro: quia Spiritus sanctus etiam Filius, qui dicitur virtus Dei. In eodem libro dicitur de Spiritu sancto, qui incorruptibilis est. In eodem libro: secundum formam susceptæ humilitatis visibilem dicit Christum, secundum formam vero deitatis non visibilem, sed invisibilem pronuntiat. Quod enim videtur, homo, quod non videtur, Deus agnoscitur. In eodem libro dicitur

quia Filius Dei de substantia est Patris. In Cantico A Canticorum, ubi Christum dicit esse Regem, cum ad eum Ecclesia loquitur. In Ecclesiastico : quia innumerabilis est magnitudo Dei. Unde docetur quia blasphemi sunt qui Trinitatem separando, ac gradibus et numeris credunt esse suadendam. In psalmo cxvii similiter de Sapientia, quæ est Filius Dei, sic et Spiritus sanctus novit consilia Patris : *Consilium autem tuum quis scit, nisi tu dederis Sapientiam, et miseris Spiritum de altissimis?* In eodem libro quia omnipotens est Filius, per quem facta sunt omnia : *Non enim, inquit, impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creavit omnia, et orbem terrarum ex materia informi.* In eodem libro : quia Spiritus sanctus etiam Filius est : dispersi per Spiritum sanctum virtutis tuæ persecutionem passi ab ipsis factis suis. In eodem libro de Spiritu sancto quia incorruptibilis est : *Incorruptibilis enim Spiritus tuus in omnibus est.* In eodem libro, ubi secundum formam susceptæ humilitatis visibilem dicit Christum, secundum formam vero deitatis non visibilem, sed invisibilem pronuntiat dicens : *Videntes illum quem olim negabant, Deum agnoverunt verum.* In eodem libro : quia Filius Dei de substantia est Patris : *Pro quibus angelorum esca cibasti populum tuum, et paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, et omnis saporis suavitatem ; substantiam enim tuam et dulcedinem quas in Filio habeas ostendebas.* In Evangelio secundum Joannem : quia invisibilis est Spiritus san-

ctus : *Spiritus veritatis, quem mundus non potest accipere, quia mundus non videt eum, nec cognoscit eum : vos autem cognoscitis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit.* In Canticis Christum dicit esse Regem ; cum Ecclesiam loquitur : *Introduxit me rex in cubiculum suum, exsultemus et jucundemur in te.* Item similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quousque rex sit in recubitu suo. In Ecclesiastico : quia innumerabilis est magnitudo Dei. Unde docetur quam blasphemi sint in Trinitatem Dei qui separando gradibus ac numeris suadenda æsimant : et quis investigavit magnitudinis ejus imperium, et magnitudinem ejus quis enumeravit? In psalmo xxvii, similiter de Sapientia, quæ est Filius Dei, dictum est : quia sapientiæ ejus non est numerus : *Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus non est numerus.* Propositionibus istis Maximinus Ariovita nihil valens ad respondendum, differebat de die in diem. Cerealis vero dixit illi, qui intererat, cui erat injunctum : Propositionibus ab eo quæstionibus adjuvante Deo respondi, cur in eis propositionibus non respondet? Supra memoratum igitur Maximinum, cui erat injunctum, cum conveniret, tacuit. Et ait Cereali : Vade tibi in propriam Ecclesiam, quia conventus a me Maximinus noluit respondere, hinc intelligitur quia non valuit, ubi tacuit, et tuis propositionibus respondere noluit. Jam inter vos Deus audit.

EODEM TEMPORE.

S. EUGENIUS

CARTHAGINENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA EX CAVE.

Eugenius, gente Afer, anno 480 a catholicis, quibus Hunericus Vandalorum rex Zenonis imp. et Placidia precibus exoratus eligendi episcopi veniam concesserat, episcopus Carthagenensis constitutus, postquam sedes Arianorum sævitia per 24 annos vacaverat. Anno 484, collecta apud Carthaginem ab Hunericis episcoporum Arianorum turba, qui disputationem cum catholicis committerent, Eugenius luculentam fidei professionem regi obtulit, tanta rationis vi munitam, ut hæreticos ad silentium pariter ac rabiem adigeret. Paulo post ab Hunericis Tamallunensem civitatem in confinio Tripolitanae sitam relegatur, et Antonio leci episcopo, hæretico ferocissimo, excrucians committitur. Postea, si Gregorio Turonensi (*Hist. Franc. lib. II, cap. 3*) fides, Albigensem Galliarum urbem asportatus est, ubi anno circiter 495 vel paulo post vitam finisse videtur. De eo enim

C quasi adhuc vivente loquitur Gennadius in Catalogo scriptorum (*cap. 97*), quem isto anno contexit. Exstat libellus seu proluxa *fidei Confessio* nomine episcoporum Africanorum Hunerico regi oblata, apud Victorem Vitensem (cujus integrum librum tertium constituit) *De persecutione Vandalica* lib. III, pag. 33. Ejus enim esse, licet id non dicat Victor, extra omnem controversiam ponit Gennadius loco citato. Habetur Concil. tom. IV, pag. 1128, et in Bibliotheca Patrum tom. VIII, pag. 683. Scripsit præterea, teste eodem Gennadio, quæ interiorerunt, *epistolæ ad plebem suæ curæ commissam paulo ante exsilium missas; altercationes* quas cum Arianorum præsulibus per internuntios habuit, *Hunerico regi nuncupatas; preces* denique pro quiete catholicorum apologiarum ad instar, eidem oblatas.